

ATGIMUSIOS SPALVOS

Architektės-restauratorės
Neringos Šarkauskaitės-Šimkuvienės
darbų katalogas

SUDARYTOJŲ ŽODIS

Sienų tapybos restauravimas ir konservavimas Vakarų Europoje siekia XVI–XVII a., kai įvairiais būdais nuo išorės veiksnių bandyta išgelbėti Siksto koplyčios freskas. Ryškesnis meno kūrinių restauravimo pakilimas sietinas su XVIII a., kai restauratorių rankose atsidūrė daugiausiai Italijos renesanso meistrų darbai. Vis dėlto iki XX a. aiškių restauravimo ir konservavimo principų nebuvo ir skirtumas tarp tapybos restauravimo ir sukūrimo iš naujo buvo gana nedidelis. Reikšmingiausias pokytis restauravimo srityje įvyko 1931 m. paskelbus Atėnų chartiją, kuri apibrėžė paveldosaugos principus ir pradėjo tarptautinį judėjimą, paskatinusį tarptautinių organizacijų, koordinuojančių ir kontroliuojančių kultūros paveldo objektų restauravimą ir konservavimą, kūrimąsi.

1956 m. UNESCO įkūrė *Tarptautinių kultūros vertybių restauravimo ir konservavimo studijų centrą* (ICCROM), kuris įtvirtino aiškesnį restauravimo ir konservavimo kanoną. O 1964 m. UNESCO konferencijos Venecijoje nutarimu įsteigta *Tarptautinė paminklų ir vietovių apsaugos taryba* (ICOMOS), prižiūrinti kultūros paveldo objektų restauravimo ir konservavimo tvarką ir kokybę visame pasaulyje. Venecijos chartija, kuria buvo įkurta ICOMOS, apibrėžė svarbiausius restauravimo ir konservavimo principus: „Restauravimo tikslas yra išsaugoti ir atskleisti paminklo estetinę bei istorinę vertę, jis pagrįstas pagarba originaliai medžiagai ir autentiškiems dokumentams. Restauravimas turi sustoti ten, kur prasideda prielaidos (...). Vertingi visų epochų indėliai į paminklo statybą turi būti gerbiami, nes stiliaus vienybė nėra restauravimo tikslas“¹.

Šių nevalstybinių organizacijų atsiradimas nulėmė esminius restauravimo ir konservavimo darbų pokyčius – ši veikla tapo itin specializuota, reikalaujanti aukštos kvalifikacijos profesionalų, tarpdiscipliniškumo ir nuolatinio darbo metodų tobulinimo pasitelkiant naujausius mokslo ir technikos atradimus. Per XX a. antrąją pusę visi pagrindiniai ICOMOS principai pasklido didžiausiose pasaulio valstybėse, ilgainiui įsitvirtino ir Lietuvoje.

Lietuvoje XX a. pradžioje sienų tapybos restauravimas tik prasidėjo, būta itin mažai projektų, jų atlikimo kokybė prasta. Lūžis įvyko tik 7–8 dešimtmečiais, kai pradėjo plisti ICOMOS idėjos ir tuo pat metu buvo vykdomi svarbūs Lietuvos sienų tapybos apsaugos ir tvarkybos darbai. 1967 m. priimtas Kultūros paminklų apsaugos įstatymas, reglamentavęs kultūros paminklų būklės priežiūrą, 1969 m. įsteigtas Paminklų konservavimo institutas Vilniuje su skyriais Kaune ir Klaipėdoje, 1973 m. patvirtintas Kultūros paminklų sąrašas.

Svarbiausi šio laikotarpio darbai, sąlygoję ir restauravimo principų kaitą, ir pirmosios profesionalios restauratorių kartos susiformavimą, buvo plačiai aprašytas daugiau nei dešimtmetį trukęs Šv. Jonų bažnyčios restauravimas ir rekonstrukcija (1964–1979 m.). Sėkmingi pirmieji restauravimo ir konservavimo projektai inspiravo nemažai XX a. pabaigoje atliktų išskirtinių sienų tapybos restauravimo darbų, tokių kaip Pažaislio vienuolyno sienų tapybos restauravimas, Vilniaus Bernardinų bažnyčios sienų tapybos atradimas ir restauravimas, XIV a. siekiančios seniausios Lietuvoje Vilniaus katedros kriptų gotikinės sienų tapybos atradimas, Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bazilikos sienų tapybos restauravimą. Po 1990-ųjų sienų tapybos restauravimo tradicija nenutrūko, tačiau įvyko

¹ „Tarptautinė paminklų ir vietų bei vietovių konservavimo ir restauravimo chartija (Venecijos chartija, 1964)“, in: *Kultūros paveldas šiuolaikiniame pasaulyje: tarptautiniai kultūros paveldo apsaugos principai ICOMOS dokumentuose 1965–2014 metais*, ICOMOS Lietuvos nacionalinis komitetas, Vilnius, 2016.

svarbių pokyčių. Pradėjo formuotis glaudesni ryšiai su Vakarų Europos (ypač Italijos) restauratoriais, tapo pasiekiamos brangesnės ir kokybiškesnės medžiagos ir technologijos. Buvo pertvarkyta ir Europos šalių pavyzdžiu sukurta paveldosaugos įstatyminė bazė. 1995 m. sudarytas Nekilnojamojų vertybių registras, pavaldus Kultūros paveldo centrui. Dėl esminių pertvarkų kurį laiką konservavimo ir restauravimo darbai buvo gana chaotiški, dalis restauratorių prastai dokumentavo savo darbus, sumažėjo pačių darbų, o kultūros vertybių būklė kurį laiką buvo itin prasta. 1994 m. Vilnių įtraukus į UNESCO paveldo sąrašą ir 2005 m. įsteigus griežtesnį ir gerokai daugiau objektų apimantį Kultūros vertybių registrą, restauravimo apimtys vėl pradėjo sparčiai augti, pradėti taikyti moderniausi restauravimo metodai, restauravimo kokybė pasiekė Europos valstybių standartus.

Nors svarbiausius šiuolaikinio konservavimo ir restauravimo principus sukūrė Italijos restauratoriai, pirmiesiems profesionaliems restauratoriams Lietuvoje nuo 7 dešimtmečio išskirtinę įtaką turėjo Maskvos, Sankt Peterburgo ir Lenkijos restauratoriai. Tarp Lietuvos ir Rusijos restauravimo būdų būta nemažai panašumo – abiejų respublikų restauratoriai dirbo pagal centralizuotai parengtas metodikas, dalyvavo tuose pačiuose mokymuose ir dažnai keitėsi informacija. Sovietų Sąjungoje po 1973 m. restauratoriaus profesija tapo prestižinė ir jai imti taikyti aukšti reikalavimai. Norint tapti aukščiausios kategorijos restauratoriumi reikėjo išdirbti nuo 10 iki 15 metų ir kartu įgyti daug teorinių žinių. Tai sąlygojo vėlyvuojū sovietmečiu išaugusią restauravimo kokybę ir dažną restauratorių bendradarbiavimą su kitų sričių mokslininkais.

Nuo 8 dešimtmečio lietuvių restauratoriai ir paveldosaugos specialistai buvo siunčiami stazuotis į Lenkiją. Lenkijoje po karo susiklostė savita restauravimo tradicija. Kadangi sostinė buvo sugriauta, Varšuvoje restauravimas buvo glaudžiau nei kitur susijęs su atstatymu ir atkūrimu. Ryškiausiu restauracijos simboliu šalyje tapo 1971–1984 m. atstatyta su iš nuotraukų ir dokumentų atkurtais interjerais ir sienų tapyba Varšuvos karališkoji pilis. Visuomenės susidomėjimas restauravimu paskatino Lenkijoje leisti restauravimui ir konservavimui skirtą periodinę spaudą. Iš Lenkijos buvo perimti svarbiausi restauravimo principai, kurie dėl darbų gausos buvo glaudžiau susiję su ICOMOS nei Sovietų Sąjunga. Ryškiausi iki šių dienų išlikę skirtumai – Lenkijoje sienoms valyti naudojami įvairūs įrankiai, ne tik skalpeliai, be to, dėl susiklosčiusių aplinkybių ten naudojamos sudėtingos, didelio profesionalumo reikalaujančios technologijos².

Lietuvos sienų tapybos restauratorių darbai nėra detalai išnagrinėta tema, tačiau yra tyrėjų, daugiau dėmesio skyrusių sienų tapybos raidai, stiliams ir kontekstams aptarti. Bene daugiausiai nagrinėta Lietuvos religinių bendruomenių ir konfesijų maldos namų dailė, daugiausiai dėmesio skiriant katalikų bažnyčių interjerams ir ikonografijai. Apie religinių bendruomenių maldos namų meninę raišką rašė dr. Aleksandra Aleksandravičiūtė, dr. Tojana Račiūnaitė, dr. Laima Šinkūnaitė, dr. Irena Vaišvilaitė, dr. Giedrė Mickūnaitė ir kiti. Dalis darbų buvo skirta neseniai restauratorių atkurtiems projektams išanalizuoti. Bene daugiausiai bažnytinės dailės ir puošybos temomis rašė dabartinė Vilniaus dailės akademijos Dailėtyros instituto direktorė dr. Dalia Klajumienė, viena iš nedaugelio daugiau dėmesio skyrusių ir visuomeninės paskirties bei gyvenamųjų namų interjerų dekorui. Jos knygos „XVIII a. sienų tapyba Lietuvos bažnyčių architektūroje“ (VDA leidykla, 2004) ir „Vilniaus gyvenamųjų namų interjerų dekoru elementai: nuo klasicizmo iki moderno“ (VDA leidykla, 2015) yra, ko gero, ryškiausios išimtinai įvairių Lietuvos kultūros paminklų sienų tapybai skirtos monografijos.

Jūsų rankose laikomame kataloge pristatoma daugiau kaip 200 objektų – architektūros ir meno paminklų. Tai savarankiški „pasauliai savyje“ – su savomis istorijomis, paskirčių kaita, atspindintys ir didžiuosius architektūros ir jos dekoru stilius, ir lokalias, greitai besimainančias pastatų fasadų ir interjerų puošybos madas, individualius užsakovų skonius, jų intencijas, jiems reikšmingus siužetus ar patikusius motyvus. Visus šiuos paminklus sieja aukščiausios kategorijos sienų tapybos restauratorės, dailės nekilnojamojo kultūros paveldo ekspertės architektės-restauratorės Neringos Šarkauskaitės-Šimkuvienės veikla, tai, kad ji prie kiekvieno iš jų vienaip ar kitaip prisilietė: darė pastatų polichromijos tyrimus, sienų polichromijos atodangas, jų fiksacijas, rengė retrospekcijas, spalvinio atkūrimo projektus, vadovavo ir pati vykdė konservavimo ir restauravimo darbus, rengė jų dokumentaciją ir atskaitas, derino tyrimų ir restauravimo projektus. N. Šarkauskaitės-Šimkuvienės darbai buvo rodomi 2011 m. VĮ Vilniaus klubo iniciatyva surengtoje parodoje „Žvilgsnis į senųjų Vilniaus pastatų sienų tapybą“.

² Sienų tapybos restauravimo Lietuvoje istorija ir tarptautinis kontekstas pristatyti pasitelkiant dr. Gintaro Kušlio disertaciją. Žr.: Gintaras Kušlys, *Lietuvos sienų tapybos restauravimas tradicinės ir modernios paminklosaugos sankirtoje: (XX a.–XXI a. pr.)*, daktaro disertacija, VDA, 2009, p. 52, 53.

Šis katalogas – tai pirmoji knyga Lietuvoje, reprezentuojanti vieno architektūros dekoru ir polichromijos architekto-restauratoriaus darbą. Katalogas apima 1985–2019 metų laikotarpį ir supažindina su skirtingo tipo pastatų sienų tapyba ir dekoru Lietuvoje. Kaip pamatysite pavartę šį katalogą, N. Šarkauskaitės-Šimkuvienė nemažai dirbo ir su kulto pastatų, ir su Lietuvos dvarų, visuomeninių pastatų ir gyvenamųjų namų sienų tapyba ir dekoru. Iš visų kataloge esančių objektų išskirtinio dėmesio reikalauja mažiausiai trys geriausiai atskleidžiantys autorės profesionalumą – tai gyvenamojo namo Žygimantų g. 9, Vilniuje interjero restauravimo darbai, išsiskiriantys sudėtingais interjerų puošybos sprendimais, Vilniaus universiteto pastatų komplekso konservavimo ir restauravimo darbai, atrasta sienų tapyba universiteto Centrinė rūmų, Istorijos ir Filologijos fakultetų interjeruose, atkurti svarbiausi autentiški universiteto pastatų fasadai. Šie darbai, trukę net 9 metus, unikalūs atrastos autentiškos sienų tapybos įvairove ir gausa. Restauruojant senosios Zapyškio Šv. Jono Krikštytojo bažnyčios gotikinę sienų tapybą restauratorei pavyko atkurti XVI a. sienų tapybos fragmentus.

Bent 10 kataloge pateikiamų objektų yra Lietuvos Respublikos restauratorių sąjungos organizuojamame Restauratorių geriausių darbų konkurse apdovanoti už geriausią darbą. 2003–2018 m. apdovanoti šie darbai: 1) Karmelitų vienuolyno pastatų (Aušros vartų g.12) Vilniuje restauravimas ir pritaikymas; 2) Vilniaus arkivyskupijos pastoracijos centro Didžiosios salės interjero polichromijos tyrimai ir spalvinis atstatymo projektas; 3) Vilniaus bonifratrų vienuolyno statinių ansamblio korpuso „A“ (S. Daukanto g. 1) Vilniuje restauravimas ir pritaikymas vienuolijos reikmėms, statinių ansamblio rytinių namų sienų tapybos restauravimo techninis darbo projektas, sienų tapybos restauravimo, konservavimo darbai, XVIII a. figūrinė *al secco* tapyba; 4) pastato Literatų g. 3, Vilniuje pritaikymas suvenyrų parduotuvei „Sauluva“; 5) Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto sienų tapybos konservavimo, restauravimo projektas ir sienų tapybos restauravimo, konservavimo darbai; 6) Vilniaus Bernardinų bažnyčios Trijų Karalių koplyčios fasadų spalvinis projektas; 7) pastato Gaono g. 8, Vilniuje interjero sienų tapybos restauravimo darbai; 8) Janapolės Šv. arkangelo Mykolo bažnyčios autento išsaugojimas ir jo eksponavimas puoselėjant paveldą; 9) Švč. Trejybės bažnyčios Tauragėje interjero polichromijos tyrimai ir spalvinis sprendimas, interjero atkūrimo darbai; 10) Šv. Stepono bažnyčios Vilniuje fasadų ornamentinio dekoru sgrafito polichromijos tyrimai, konservavimo ir restauravimo darbai ir įgyvendinimo priežiūra.

Kataloge objektai suskirstyti pagal jų paskirtį ir tipą. Pirmojoje dalyje pristatomi Lietuvos religinių bendruomenių ir konfesijų kulto pastatai, pirmiausia esantys Vilniuje, po to kituose miestuose ir provincijoje. Daugiausia šioje grupėje yra katalikų bažnyčių, kelios cerkvės ir sinagoga. Antroji, trumpiausia katalogo dalis, skirta istorinėms kapinėms ir paminklams, čia rodomos restauruotos kapų koplyčios ir kryžiai. Trečioji dalis skirta dvarams ir sodyboms, įtraukti tiek užmiečio Lietuvos bajorų dvarai, tiek miesto dvarai. Ketvirtoji grupė apima visuomeninės paskirties pastatus: valstybines įstaigas ir ambasadas, lavinimo įstaigas, teatrus, bankus ir kita. Paskutinė gausiausia knygos dalis skirta gyvenamiesiems pastatams, ji suskirstyta pagal gatves abėcėlės tvarka, pabaigoje pateikiami kituose miestuose esantys namai.

Šis katalogas skirtas ne tik profesionaliems restauratoriams ar šią temą tyrinėjantiems akademikams, bet ir senesnių namų ar butų, kuriuose yra autentiškos sienų tapybos, savininkams ir gyventojams, taip pat visiems besidomintiems sienų tapybos įvairove Lietuvoje ir sienų tapybos restauratorių darbu. Tikėtina, kad katalogas ne tik paskatins visuomenės susidomėjimą delikačiu ir daug profesionalumo reikalaujančiu restauratorių darbu, bet ir reikšmingai papildys gana skurdžią Lietuvos sienų tapybai skirtą biblioteką.

Svarbu pajusti teisingą spalvą

Dr. Tojanos Račiūnaitės pokalbis su Neringa Šarkauskaite-Šimkuviene

Restauravimo praktika iš esmės dialogiška, ji tarytum užklausia ir pratęsia paminklo gyvavimą, saugo, fiksuoja ir atveria dabarčiai jo buvimą. Tai tarsi pokalbis su paminklu, jo sumanytojais, statytojais ir dailininkais dekoratoriais, jame gyvenusiais žmonėmis, pokalbis be žodžių, per kūnus, formas, spalvas, jų pėdsakus, kiekvieną nenusapnėjamas... Tarytum imituodama šį restauravimo praktikoje glūdintį pokalbio principą, Neringos Šarkauskaitės-Šimkuvienės darbų kataloge nusprendžiau pateikti interviu su pačia architekto-restauratore
***

Tojana Račiūnaitė (toliau – T. R.) *Architekto restauratoriaus darbas plačiaja prasme – tai paminklo tyrimas, fiksavimas, konservavimas, sulaukymas jo nykimo, bet kartu – dekoru likučių ar pėdsakų atpažinimas, suvokimas meninio sumanymo visumos, kompozicinės struktūros, meninio koncepto. Kitaip sakant, restauratoriaus darbas – tai pusiau mokslas, pusiau menas, bet pirmiausia – kito kūrybos supratimas. O kuo Jūs save laikote – ar mokslininke tyrėja, ar labiau menininke?*

Neringa Šarkauskaitė-Šimkuviene (toliau – N. Š.) Pirmiausiai esu architektė, tuo ir skiriuosi nuo daugelio kitų sienų tapybos restauratorių, nes darbus galiu atlikti nuo tyrimų iki sienų tapybos restauravimo ir istorinio pastato polichromijos atkūrimo projekto įgyvendinimo. Turiu prisipažinti, kad restauruoju ne pačią tapybą, bet tapytą ar polichromuotą architektūros objektą. Mano darbe labai svarbi architektūra, pastato konstruktyvinė logika. Baigiau Architektūros fakultetą ir iš pradžių buvau pasiryžusi projektuoti pastatus moderniai, šiuolaikiškai, bet pradėjus dirbti Paminklų restauravimo institute Polichromijos skyriuje viskas pasikeitė. Supratau, kad būtent tai yra man artima, ėmiau suvokti pastato ir jo deko-ro santykį, sąveiką, jungtis. Pastatų dekoravimas visada buvo traktuojamas kaip visuma, apimanti architektūrinius elementus ir detales. Architektas-restauratorius visa tai turi aprėpti, nepaisydamas skirtingų technologijų ir kūrybos principų. Dekoravimą matau architektūros visumoje kaip neatsiejamą pastato dalį. Dekoravimas, jo piešinys, kompozicija – tai viena iš sudedamųjų pastato architektūrinės plastinės raiškos dalių, jo negalime atskirti nuo bendros architektūrinės logikos. Architektės kompetencija man labai pravertė restauruojant sienų tapybą, manau, kad ji būtina dirbant su polichromija architektūroje.

T. R. *Kokius profesinio formavimosi etapus teko pereiti, kaip jie išsidėsto siejant su konkrečiais objektais ar gyvenimo įvykiais? Ar galėtumėte padaryti savo kūrybinės biografijos „polichrominius pjūvius“?*

N. Š. Pirmasis įvykis iš vaikystės – kai kartą per radiją išgirdau pasakojant apie paveikslą, tiksliai neprisimenu, atrodo, Švč. Mergelės Marijos, restauravimą. Laidoje šnekino restauratorių, pasakojo apie tapybos darbo procesus, ir ši informacija įstrigo, padarė nesusakomą įspūdį. Prisimenu tą jausmą, tuomet tai atrodė tolima ir nepasiekiamą. Taip ir liko pirmas sąlytis su būsima profesija, su būsimu gyvenimu, daugiau apie tai negalvoju, gal tik kažkur giliai giliai. Institute mus ruošė labai rimtai ir visapusiškai. Gerai piešti buvo privalu, darėm architektūrinių detalių piešinius, jų tonavimus, išgaudami šviesotamsą, gylius, studijavom architektūros istoriją, konstruktyvinius ir stilistinius principus. Baigusi mokslus išvykau dirbti į Kauną, vėliau grįžau į Vilnių ir pradėjau, kaip minėjau, dirbti Paminklų restauravimo instituto Polichromijos skyriuje. Tada ir supratau, kiek yra subtilybių ir kaip dera interjerus puošiantys dekoru elementai ir ornamentai istorinėje architektūroje. Ir tas noras kurti moderniai, naujoviškai staiga tapo visiškai nebesvarbus. Ši permaina man buvo kaip Dievo dovana. Ir iki šiol manau, kad taip ir yra.

T. R. *Koks buvo pirmasis Jūsų darbas, kaip jį atsimenate?*

N. Š. Pirmas darbas – XIX a. gyvenamasis namas Vilniuje, Žygimantų g. 9, Eksperimentinės ir klinikinės medicinos institute. Iki karo šiame pastate buvo prabangūs butai su sudėtingu lubų lipdybiniu reljefiniu ir ornamentiniu dekoru. Tai svarbiausias mano profesinės veiklos pradžios darbas, keturių metų projektas, jį dirbdama turėjau įveikti ne vieną kliūtį, įgijau daug patirties ir naujų kompetencijų, kurios praverčia iki šiol. Vėliau kurį laiką, kur tik keliaudavau, tyrinėdavau restauruotus pastatus, jų interjerus ir lyginau su šiuo savo darbu, tikrindama, ar kur nesuklydau. Nors tai pirmasis mano rimtas objektas, manau, jis yra tinkamai ištyrinėtas ir parengtas geras interjero atkūrimo projektas, kuris ir buvo įgyvendintas. Pirmoji patalpa buvo viena iš sudėtingiausių pastate – frizas ir lubos dekoruotos paausuotais lipdiniais su stilizuotais akanto lapais, pynutėmis, kriauklėmis, pusapskritimėmis arkomis, auksuotų gilių ir ažuolo lapų ornamentu. Iki šiol žaviuosi, kiek čia yra spalvų, kokie puikūs deriniai. Kitoje patalpoje aptikau popierinių sienų apmušalų skiautę, smulkiai gofruotą ištisinėmis perlamutrinėmis linijomis. Tai vienintelis iš mano tyrinėtų interjerų, kuriame sienoms dekoruoti naudota balkšva spalva, lubos joje taip pat puoštos balkšvų ramu-nėlių žiedelių ornamentu, derinant su sodria mėlyna spalva. Tai įdomu, nes senojoje polichromijoje baltos spalvos beveik nėra, tik blikams ar šviesioms detalėmis paryškinti. Istoriniam

interjerui ji visiškai nebūdinga, tuo įsitikinau susipažinusi su Italijos, Ispanijos, Vokietijos ir kitų šalių istoriniais pastatais. Vėliau itin svarbus etapinis darbas – Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto sienų tapyba, aprėpianti per 50 rastų ir restauruotų motyvų. Istorijos fakulteto rekonstrukcija buvo kompleksiškas nuoseklus didelės apimties projektas. Nuosekliai tyrinėjant visus aukštus beveik kiekviena patalpa džiuginėtinai. Viena iš tyrinėtų ir restauruotų patalpų, švelniai vadinama liūtukų patalpa, dekoruota stilizuotų akanto lapų ir liūtų motyvų ornamentu, būdingu XIX a. pirmosios pusės klasicistiniams stiliui. Frize ant gaivaus mėlyno atspalvio fono viena priešais kitą pavaizduotos liūtų figūros, viduryje – gyvybės medis. Nors daug dekoru buvo sunaikinta, atsižvelgiant į tapybos išskirtinumą, remiantis išlikusiais fragmentais, pavyko konservuoti, restauruoti ir atkurti visą interjero dekoravimą ir tapybą. Dar vienas ypatingas išskirtinis radinys yra dabartiniame fakulteto dekanato kabinete. Pašalinus nevertin-gus viršutinius dažų sluoksnius, virš buvusių durų supraporte atsidengė profesionalaus dailininko tapytas peizažas su vyro ir jaunuolio figūromis. Beveik trejų metų darbas Istorijos fakultete buvo gausus radinių ir suteikė neįkainojamos patirties. Po to sekė daug bažnyčių, kur visai kitos erdvės ir visai kitas dekoru suvokimas, vienuolynai, bankai, ambasados, rezidencijos, apartamentai ir nedideli pastatai.

T. R. *Restauratoriaus profesija lyginama su vertėjo, ji reikalauja kompetencijos, beveik tapachios kūrėjui, tačiau ją gali panaudoti tik kito autoriaus valiai atkurti. Panašiai kaip literatūros vertėjas turi mokėti taisyklingai gramatiškai ir logiškai sklandžiai perteikti turinį ir net kalbos stilių, jos gramatinę nuotaiką, tačiau nieko negali pridėti nuo savęs. Tobulus restauratoriaus darbas yra toks, kurio visiškai nesimato, kuris visiškai „nepridengia“ pirminės tapybos, tik ją sulauko nuo irimo ir nykimo. Tačiau daugybė objektų mus pasiekia suniokoti, ir konservavimas gali teikti tik fragmentuotą dalinį vaizdą, o polichrominė visuma, kompozicinė dekoru ar figūratyvinė scenos logika tampa neatpažįstamos.*

N. Š. Prie atsakymo į šį klausimą prieisiu kiek iš toliau. Atgavus Nepriklausomybę, viena iš pirmųjų mano kelionių buvo į Italiją, kurią organizavo Laima Pangonytė. Ji supažindino mane su Stasiu ir Daniela Lozoraičiais. Teko lankytis jų rezidencijoje. S. ir D. Lozoraičiai pasiūlė susitikti su Kaziu Lozoraičiu ir jo žmona Giovana – sienų tapybos restauratore, ji tuomet dirbo gausiai dekoruotoje Kidži viloje. Giovana supažindino su restauravimo technologija, problematika, parodė restauruojamus fragmentus. Vienoje iš patalpų luboms dekoruoti buvo pasitelkta tapyta drobė. Kaip tik tuo metu su mediniu rėmu nukelta restauruoti ji atrodė apgailėtina apdri-skusi, susilanksčiusi, aptrupėjusi tapybiniu sluoksniu. Kitoje patalpoje tapybos restauravimas jau buvo baigtas, nuotraukose prieš restauravimą peizažo fone matėsi gilūs įrėžimai, restauravus viskas buvo taip suvesta, kad tik įgudusi akis galėtų

pamatyti retušuotas vietas. Tai vienas iš metodų, kai pasirinktas retušas žiūrint į kūrinių nebūtinai turėtų būti atpažįstamas. Seniai diskutuojama dėl retušavimo būdų, koks sprendimas yra harmoningiausias ir tinkamiausias. Svarbu tapybos vertės klasifikacija, netekčių pobūdis, kaip ir kiek retušuoti nepakenkiant kūriniui. Yra keli dominuojantys elgesio su polichromijos netektimis būdai. Retušavimas yra labai svarbus restauravimo darbų etapas, restauratorius, viską įvertinęs, pasirenka restauravimo technologiją, medžiagas ir tinkamiausią retušavimo būdą. Lietuvoje paplitusi metodika, kai prarastos vietos atkuriamos taškuojant (puantiliu) ar štrichuojant (tratteggio), netektys retušuojamos spalviniu tonu šviesiau, palyginti su autentiška tapyba. Darbas kruopštus, reikalaujantis nepažeisti meno kūrinių ir išsaugoti jų meninę vertę, autentiškumą.

T. R. *O koks Jūsų principas? Turbūt išbandėte įvairius?*

N. Š. Naudoju minėtus skirtingus būdus, pasirinkimą padiktuoja situacija. Atkurdamą prarastą motyvą naudoju puantilį, tonavimą, kartais štrichavimą. Visada restauruoju remdamasi išbandytu metodu, cheminiai tyrimais ir rekomendacijomis. Viskas vyksta gana schematiškai, tačiau restauruojamos tapybos kiekvienas fragmentas yra kitoks, parenku sprendimą, kuris neužgožtų autentiškos tapybos charakterio, tapybos manieros ir nedominuotų. Visada reikalingas budrumas, atidumas ir, jeigu situacija sudėtinga, greitas sprendimas.

T. R. *Jūsų praktikoje turbūt pasitaikė atvejų, kai teko apsispręsti, ar palikti nebylų ir neišvaizdų, bet tikrą polichromijos fragmentą, ar, remiantis likučiais ir užuominomis, atkurti vaizdo visumą, rekonstruoti meninę valią, rekonstruoti tai, kaip galėjo būti...*

N. Š. Tokių atvejų buvo ne vienas. Ypač sunku apsispręsti, kai dekoruota keliais tapybiniais sluoksniais ir bent du yra svarbūs ir vertingi. Tokiais atvejais apsvarstę kriterijus pasirenkame vertingiausią, o jeigu jis labai sunykęs – geriausiai išlikusį, kitų likusių ornamentų fragmentus konservuojame. Esant sudėtingam polichrominiam dekorui, figūrinėms ar siužetinėms kompozicijoms, pasirenku tik tapybos sutvirtinimą, konservuoju ir neutraliai tonuoju prarastas sienų tapybos vietas. Neturėdama pakankamai duomenų, kad iš tapybos dažų likučių galėčiau spręsti, koks motyvas, siužetas ar figūra pavaizduoti, stengiuosi nieko nepridėti, tik neutraliai užpildyti tapybos netekčių vietas.

Tais atvejais, kai yra aiškūs, ritmiškai pasikartojantys elementai, remiantis išlikusiais fragmentais galima atkurti tolygiai pasikartojantį dekorą raportą ir spalvas. Restauravus vizualiai turi būti matomas autentas, kur retušas ir atkūrimas. Vienas tokių atvejų – bute Trakų gatvėje, Vilniuje. Atidengus frizą rasti nedideli ornamentikos likučiai, kuriuos sujungus buvo atkurtas piešinys ir spalvos. Panašiai buvo ir Užupio g. 19,

Vilniuje, patalpoje atkurtas visas frizas, ištapytas neorenesansinėmis satyro figūromis ir akanto lapų dekoru. Išlikę fragmentai sutvirtinti, naujas sluoksnis privestas prie autentiško, dalis sunaikinto dekoru buvo pakartotas. Tokia metodika, man atrodo, visiškai pateisinama, ornamentinę polichromiją galima drąsiau atkurti, nes galima apčiuopti dėsningumą, logiką. Šią metodiką plačiai praktikuoja kaimyninės Lenkijos sienų tapybos restauratoriai.

T. R. *Sienų tapybos restauravimo srityje dirbate jau daugiau nei 30 metų, kuriuos objektus išskirtumėte kaip pačius problemiškausius, sunkiausius?*

N. Š. Vienas sudėtingiausių atvejų pastaraisiais metais – Zapyškio bažnyčios interjero sienų tapybos restauravimas. Bažnyčios sienų tapyba buvo labai sunykusi. Pastatas stovi prie pat Nemuno, o ten nuolatiniai potvyniai... Tinko sluoksniai daugelyje vietų atsiskuoksnia, vos laikėsi ant mūro sienų, reikėjo injektuoti klįjingu kalkių smėlio skiediniu, sienų tapyba išlikusi minimaliai. Iš lėto po truputį, po dalelę viskas klįjavosi... Tokioje situacijoje atsakomybė, įtampa ir tikslumas labai svarbūs – netikslus judesys gali tapti istoriniu praradimu. Nubyrėjęs tinko gabaliukas su dažų likučiais gali negrįžtamai pakeisti unikalios tapybos vaizdą, jo prasminės visumos elementus: dingsta kruopelė dažų, o su ja – ir vaizdas, bet kokia galimybė suprasti tapybinius siužetus ir visumos prasmę. Konservuojamame fragmente klįjuojant ir tonuojant pavyko atkurti gotikinį dvigubą portretą – tai tarsi stebuklas. Labai reikšmingas radinys.

T. R. *Kaip Jūsų darbe sąveikauja empirinis patyrimas, žinojimas ir nuojauta ar greičiau nuovoka?*

N. Š. Tai neatskiriama, tačiau kartais būna ir vien tik nuojauta. Pradėjusi polichromijos tyrimus, įėjusi į patalpą, turiu pagaltoti ir pajusti. Dažnai pastatas ar patalpa patys padiktuoja, kurioje vietoje reikia tyrinėti – ateinu į tam tikrą vietą ir ten kažką užčiuopiu, randu. Na, žinoma, daug lemia įgytos žinios ir patirtis.

T. R. *O ar veikia restauruojamo paminklo sukūrimo laikas, jo stilistinė epocha, buvusi paskirtis? Juk kiekvieną kartą tenka pritraukti objekto istorinį kontekstą, žinojimą, kaip jo statybos ir dekoravimo laiku ar laikais galėjo būti daroma, kokie spalviniai tonai galėjo būti naudojami, kokie kompoziciniai sprendimai galėjo būti pasitelkiami.*

N. Š. Buvusi paminklo paskirtis, jo aura gal ir veikia. Prisimenu, kai restauravau prie Bonifratrų bažnyčios vienuolyne infirmatoriumą, užduotis nebuvo sudėtinga, bet darbas sekėsi sunkiai. Atėjus į tą patalpą apimdavo labai stiprus nepaaiškinamas ir nepraeinantis liūdesys... Gretimoje koplyčioje

skliautas buvo tapytas cherubinais, sąlygos daug sudėtingesnės, restauruoti teko pakeltomis rankomis, tačiau darbas tarytum pats pasidarė.

Objektų istoriškumas, jų priklausomybė epochoms, mokymams yra restauravimo praktikos turinys ir įrankiai. Skirtingų epochų dekoras turi savo techniką, medžiagas, spalvų gamą, visa tai turi suvokti, įsisavinti. Tačiau nėra taip, kad kuo senesnė tapyba, tuo sunkiau ją restauruoti, neretai vėlyvesnių laikų sienų tapybos restauravimas būna daug sudėtingesnis.

T. R. *Kokiais sienų tapybos restauravimo etapais – nuo zondu (atodangu), darbų projektų rengimo iki retušo – užsiimate?*

N. Š. Taip jau man sėkmingai gyvenime susiklostė, kad galiu tyrinėti paveldo objektus, rengti tvarkybos darbų projektus, istorinių interjerų ir fasadų retrospekcijas, taip pat tyrimų, konservavimo ir restauravimo darbų programas ir restauruoti sienų tapybą, t. y. viską atlikti nuo – iki.

T. R. *Ar dirbdama objekte negalvojate apie ką nors, kas vyksta už jo sienų? Ar siekiate ne tik fizinės, bet ir minčių tylos?*

N. Š. Tai žinoma, tik taip. Triukšme sunku pajusti teisingą spalvą. Susikaupimas tyloje man labai svarbus. Pavyzdžiui, klasikinės muzikos koncerto metu kosėjimas ar čeržėjimas gali išderinti kūrinių harmoniją ir esmę. Atlikusi Jogailos gatvėje buvusio Hermio banko vestibulio polichromijos tyrimus ir parengusi sienų ir lubų plafono spalvinį projektą, užfiksavau 24 spalvas. Įsivaizduojate, ką reiškia interjere sujungti, suderinti tiek spalvų? Restauravus ir atkūrus visumą, holas atrodė gausus, spalvingas, tačiau ir neperkrautas. Čia ir yra meistrystė.

T. R. *Šiame kontekste norėčiau paklausti apie užsakovus, paminklų savininkus ar valdytojus – koks jų vaidmuo paminklo restauravimo procese ir jo tolesniame gyvenime?*

N. Š. Priklauso nuo požiūrio. Užsakovų norai panašūs – prašo, kad dekoras būtų įskaitomas ir aiškus, retas kuris pageidauja tik sutvirtinti ir konservuoti. Vienas skausmingiausių – buto Vilniuje, Gaono g. 8, atvejis. Ten buvo rasta kelių etapų sienų tapyba, išsaugoti visi fragmentai, atkurta ne tik sienų tapyba, bet ir remiantis analogais parengtas interjero atkūrimo projektas ir jis įgyvendintas, restauruota unikalė polichromija, tačiau pasikeitė savininkai ir naujieji šeimininkai viską, kas buvo atkurta ir restauruota, užkalė gipso kartonu, sunaikino dalį sienų tapybos ir ornamentikos. Tai nemaloniausias atvejis mano restauravimo praktikoje.

T. R. *Restauruojant, taip pat ir atliekant polichromijos tyrimus turi būti sukoordinuotas minties ir kūno darbas iki milimetrų. Tačiau dažnai juk dirbama ant pastolių, aukštai, tai reikalauja*

dar papildomos įtampos ir didžiulės fizinės ištvermės. Kaip veikia toji kaskart kitokia, tačiau dažniausiai diskomfortiška darbo objekte situacija?

N. Š. Taip, tai nuolatinė rizika. O sinchroninis rankų ir mąstymo darbas ir autentiško dekoru buvimo akivaizda! Čia negali paskubėti, reikia ypatingos atidos ir susikaupimo. Niekada negali užsimiršti. Daug restauratorių nuo tos įtampos ir sąlygų tiesiog suseraga.

T. R. *Jums tenka atsakomybę daryti sprendimus, kurie gali būti lemtingi kultūros istorijai. Ar tai neslegia?*

N. Š. Niekada nepalieku nebaigto objekto. Išsamiai išnagrinę ju ikonografinę medžiagą ir esamą situaciją ir, kiek tai nuo manęs priklauso, stengiuosi sąžiningai užbaigti darbą, nors dažnai būna daug nuobodus techninio darbo, reikalaujančio begalinės kantrybės, kruopštumo ir laiko. O kai darbas pabaigtas ir kolegos sako, kad „tai tikriausiai buvo gerai išlikę“, man yra didžiausias komplimentas.

T. R. Ačiū už pokalbį, Neringa.

Vilniaus basųjų karmelitų vienuolynas

748

Aušros Vartų g. 12, 14, Vilnius. Arkivyskupijos pastoracijos centro interjero ir fasadų polichromijos tyrimai, didžiosios salės interjero polichromijos tyrimai, didžiosios salės interjero spalvinis atkūrimo projektas, Aušros Vartų g. 12 gatvės korpuso interjerų polichromijos tyrimai ir dekoru retrospekcijos, 2001–2004 m.

Vilniaus basųjų karmelitų vienuolyno pagrindiniai mūrai pastatyti 1650–1672 m. Po 1829–1830 m. rekonstrukcijos atsirado naujos sieninės tapybos. 1861–1915 m. čia veikė mergaičių mokykla, 1915–1918 m. – karo ligoninė. 1936 m. šv. Teresės bažnyčia ir Aušros Vartų koplyčia gražintos vienuoliams karmelitams. 1945 m. vienuolyne įrengti studentų bendrabučiai. Po 1965–1966 m. atlikto kapitalinio remonto įsikūrė Kauno politechnikos instituto Vilniaus filialo Statybos fakultetas, vėliau – Vilniaus inžinerinis statybos institutas.

Church of St. Theresa and Monastery of the Discalced Carmelites, Vilnius. Polychromic research of archdiocese pastoral care center interior, polychromic research of archdiocese pastoral care center facades; polychromic research of grand hall interior, color reconstruction project of grand hall interior, polychromic research of interior of house at Aušros Vartų g. 12, decor retrospection of interior of house at Aušros Vartų g. 12, 2001–2004.

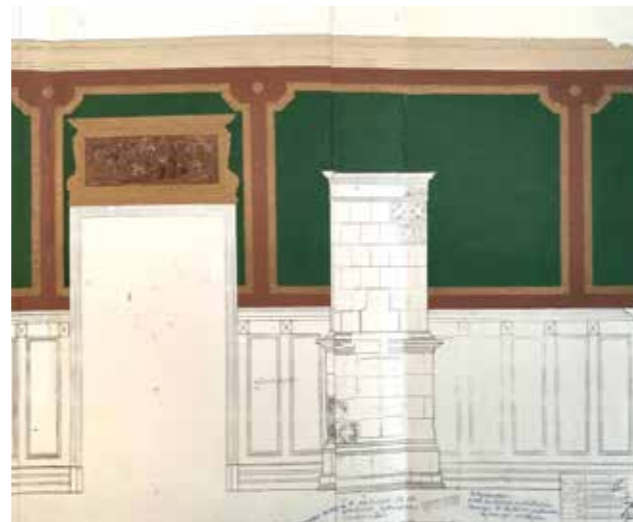
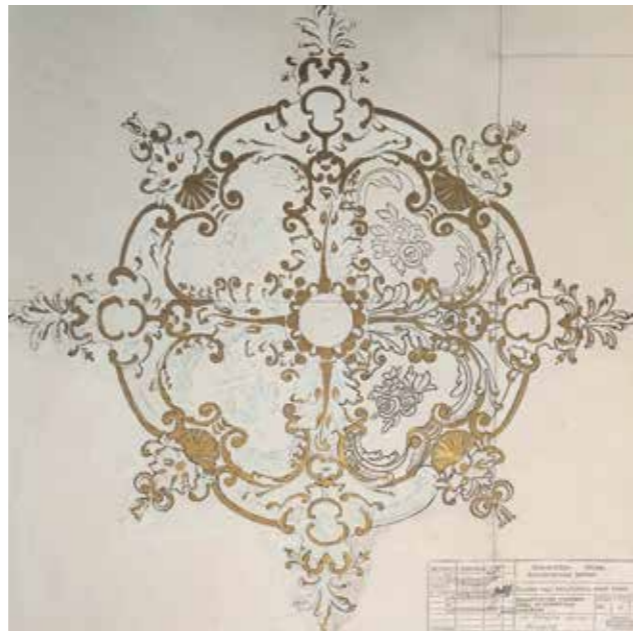
Vilkėno dvaro sodyba

666

Vilkėnas, Šilutės rajonas. Interjerų polichromijos tyrimai, spalvinės retrospekcijos ir spalvinis atkūrimo projektas, 1987–1988 m.

Vilkėno dvaras minimas nuo 1695 m. 1880 m. pradėtas kurti parkas. 1880–1887 m. pastatyti dviejų aukštų neo-renesansinio stiliaus rūmai su bokštu. 1940 m. dvaras ir jo turtas suvalstybintas. 1946 m. dvare įsteigti Švėkšnos vaikų namai. 1958 m. buvęs dvaro arklidės pastatas rekonstruotas ir pritaikytas mokyklai. 1993 m. rūmai grąžinti Platerių giminei.

Vilkėnas Manor. Polychromic research of interior, color retrospection and color reconstruction project, 1987–1988.

Lietuvos banko rūmai

15898

Gedimino pr. 6, Vilnius. Cokolinio aukšto vestibulio interjero polichromijos tyrimai, cokolinio aukšto vestibulio interjero polichromijos retrospekcijos, banko valdybos posėdžių salės, banko valdytojo ir priimamojo interjero polichromijos tyrimai ir dekoravimo atkūrimo projektas, autorinė priežiūra, 1995 m.

Pastatas statytas Vilniaus žemės banko administracijai, tam 1889 m. buvo paskelbtas pirmasis žinomas architektūros konkursas Vilniuje. Tai vienas pirmųjų specialiai bankui statytų pastatų Vilniuje, savo paskirtį išlaikęs iki mūsų dienų.

Bank of Lithuania, Central building. Polychromic research and polychromic retrospection of interiors of the Lobby of the Lower Ground floor, polyshromy retrospection of interiors of the Lobby of the Lower Ground floor; polychromic reconstruction project and decor restoration project of interior of the Conference hall of the Board of the Bank, Bank manager cabinet and reception room, author supervision, 1995.

Pastatas Jogailos g. 9 / A. Smetonos g. 1

10364

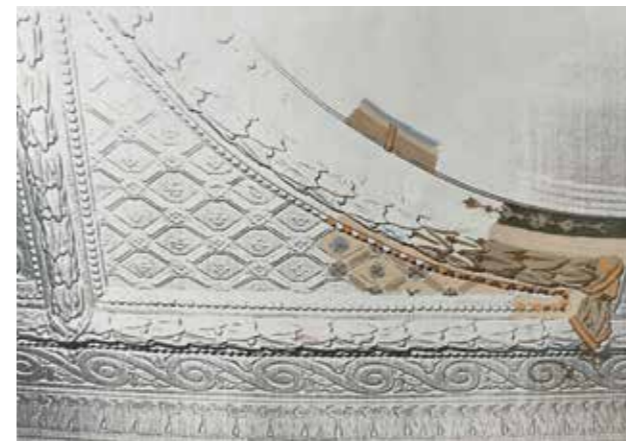
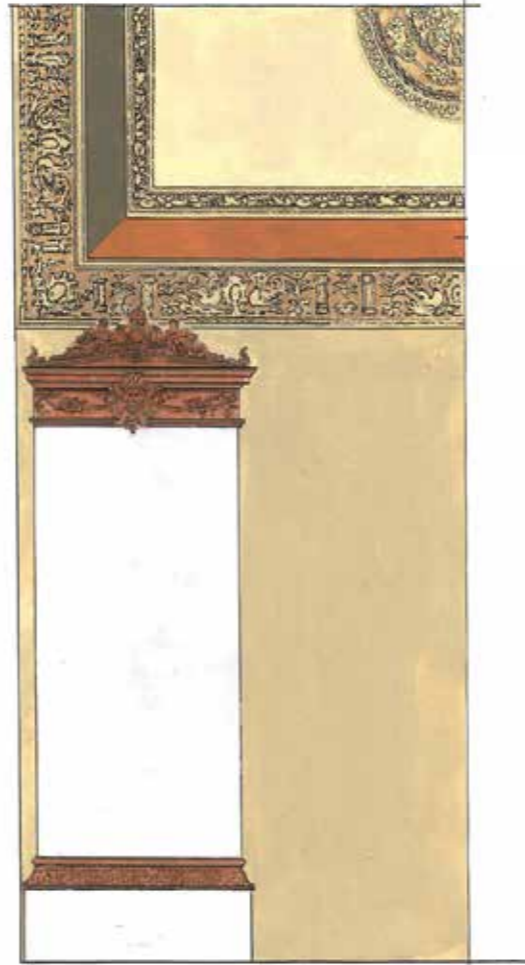

Jogailos g. 9 / A. Smetonos g. 1, Vilnius. Antro aukšto (šešių patalpų) interjero polichromijos tyrimai, interjero restauravimo projektas ir spalviniai sprendimai; pirmo aukšto ir holo interjero polichromijos tyrimai, dekoru retrospekcijos ir spalviniai sprendimai, autorinė priežiūra, 1993–2003 m.

Namas pastatytas 1890 m. Jo autorius – architektas Apolinaras Mikulskis. Pastatas istorizmo stiliaus, kampinio plano, trijų aukštų, su mansarda. Namo kampas pabrėžiamas erkerio bokšteliu.

Building at Jogailos g. 9 / A. Smetonos g. 1, Vilnius.

Polychromic research of interior and restoration project; polychromic research of interior (6 rooms), polychromic research and decor retrospection, 1993-2003.

Pastatas Žygimantų g. 9

1088

Žygimantų g. 9, Vilnius. Interjero polichromijos tyrimai, interjero polichromijos atkūrimo projektas, interjero polichromijos retrospekcijos; pirmo aukšto bibliotekos, patalpų Nr. 1, 2, 3, 4, 6, 7 interjero lipdinių polichromijos tyrimai, interjero polichromijos ir auksavimo atkūrimo projektas, interjero polichromijos retrospekcijos; antro aukšto patalpų Nr. 6, 9, 10, 11, 12, 13, 14 interjero polichromijos restauravimo projektas, interjero polichromijos retrospekcijos, autorinė priežiūra; antro aukšto patalpų Nr. 9, 10, 11, 12, 13, 14 polichromijos tyrimai ir auksavimo atkūrimo projektas, 1985–1989 m.

Namas pastatytas 1895 m., architektas Apolinaras Mikulskis. Nuo 1945 m. pastate veikė LTSR eksperimentinės ir klinikinės medicinos instituto rūmai.

Building at Žygimantų g. 9, Vilnius. Polychromic research of interior; reconstruction project of interior polychromy; polychromic retrospection of interior; polychromic research of interior moldings of the I floor of the library and rooms No. 1, 2, 3, 4, 6, 7, project of polychromic research and reconstruction of gilding of interior, polychromic retrospection of interior. restoration project of interior polychromic of the II floor rooms No. 6, 9, 10, 11, 12, 13, 14, polychromic retrospection of interior. 1989: polychromy research of the II floor rooms No. 6, 9, 10, 11, 12, 13, 14, moulding reconstruction project, 1985–1989.

